

Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi

Journal of Academic Language and Literature

[Cilt/Volume: 7, Sayı/Issue: 2, Ağustos/August 2023]

Musa TOZLU

Dr. Öğr. Üyesi, Giresun
Üniversitesi
musa.tozlu@giresun.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-1297-7834>

XVII. Yüzyıl Şairi Beyâzî ve Yayımlanmamış Gazelleri

XVIIth Century Poet Beyâzî and His Unpublished Ghazals

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 07.07.2023

Kabul Tarihi/Accepted: 28.07.2023

Yayın Tarihi/Published: 30.08.2023

Atıf/Citation

TOZLU, M. (2023). XVII. Yüzyıl Şairi Beyâzî ve Yayımlanmamış Gazelleri. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 7(2), 1340-1377. <https://doi.org/10.34083/akaded.1324214>

TOZLU, M. (2023). XVIIth Century Poet Beyâzî and His Unpublished Ghazals. *Journal of Academic Language and Literature*, 7(2), 1340-1377. <https://doi.org/10.34083/akaded.1324214>

Bu makale iThenticate programıyla taranmıştır.
This article was checked by iThenticate.

Bu çalışma [CC BY-NC-ND 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/) açık erişim lisansı ile lisanslanmıştır.
This work is licensed under [CC BY-NC-ND 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

Öz

Şiir mecmuaları, klasik Türk edebiyatı açısından çok önemli kaynaklardır. Keşfedilmeyi bekleyen çok sayıda şair ve eseri içerisinde barındırmaları, bu önemin başlıca sebeplerindendir. Bu durum araştırmacıların ilgisini çekmekte ve buna bağlı olarak da şiir mecmuaları üzerine yapılan çalışmaların sayısı her geçen gün artmaktadır. Bu çalışmalar neticesinde, yayımlanmış divanlarda yer almayan çok sayıda şiir gün yüzüne çıkarken, biyografik kaynaklarda sadece isimleri zikredilen fakat eser örneklerine rastlanılmayan çok sayıda şair ve eseri de ilim dünyasına tanıtılmaktadır.

Bu çalışmada da Berlin Devlet Kütüphanesi (Staatsbibliothek zu Berlin) Ms. or. oct. 3652 numarada kayıtlı bir nazire mecmuasında yer alan, Beyâzî mahlasıyla yazılmış 39 adet gazelin klasik Türk edebiyatı sahasına tanıtılması amaçlanmaktadır. Çalışmanın giriş bölümünde şiir mecmualarına ve söz konusu mecmuaya dair genel bilgiler verilmiştir. Birinci bölümde Beyâzî mahlasıyla şiirler yazan şairlerin biyografilerine yer verilmiş, ikinci bölümde çalışmaya konu olan gazellerin şekil ve muhtevasına dair öne çıkan özellikler tespit edilip sıralanmış, üçüncü bölümde ise gazeller çeviri yazıya aktarılmıştır. Sonuç bölümünde çalışmaya konu olan gazellerin şekil ve muhtevalarına dair yapılan değerlendirmelerden sonra, gazellerin klasik üslupla yazılmış başarılı örneklerden olduğu belirtilmiştir.

Anahtar kelimeler: Mecmua, XVII. yüzyıl, Beyâzî, gazel, klasik üslup.

Abstract

Poem compilations are very important sources in terms of classical Turkish literature. The fact that they contain many poets and works waiting to be discovered is one of the main reasons for this importance. This situation attracts the attention of researchers and accordingly, the number of studies on poetry collections is increasing day by day. As a result of these studies, many poems that are not included in published divans come to light. In addition, many poets and their works, whose names are only mentioned in biographical sources but no examples of their works are encountered, are introduced to the world of science.

In this study, it is aimed to introduce 39 ghazals written in the pseudonym of Beyâzî in the field of classical Turkish literature, which are included in a compilation of imitation registered in the Berlin State Library (Staatsbibliothek zu Berlin) Ms. or. oct. 3652. In the introduction part of the study, general information about poetry collections and the collection in question is given. In the first part, biographies of the poets who wrote poems with the pseudonym Beyâzî are given. In the second chapter, the prominent features of the form and content of the ghazals subject to the study are identified and listed. In the third section, the ghazals have been translated into today's letters. In the conclusion section, after the evaluations on the form and content of the ghazals subject to the study, it is stated that the ghazals are among the successful examples written in classical style.

Keywords: Compilation, XVIIth century, Beyâzî, ghazals, classical style.

Giriş

Şiir mecmuaları, klasik Türk edebiyatı açısından çok önemli kaynaklardır. Tozlu ciltler ve raflar arasında kalmış ve keşfedilmeyi bekleyen nice şair ve eseri barındırmaları, bu önemin başlıca sebeplerindendir. Mecmuaların bu özelliği, araştırmacıların da ilgisini çekmekte ve mecmualar üzerine yapılan çalışmaların sayısını hızla artırmaktadır. Özellikle son yıllarda artan bu ilgi sonucunda Mehmet Fatih Köksal önderliğinde kısa adı MESTAP olan Mecmuaların Sistematik Tasnifi Projesi hayata geçirilmiştir¹. Bu projeye mecmualar belirli bir sistem dâhilinde işlenip tasnif edilmektedir. Proje kapsamında yapılan çalışmalar neticesinde çok sayıda şair ve eser ilim âlemine tanıtılmaktadır.

Bu çalışmanın konusu da Berlin Devlet Kütüphanesi Ms. or. oct. 3652 numarada kayıtlı XVI. yüzyılda tertip edilmiş bir nazire mecmuasından hareketle Beyâzî mahlaslı şiirlerin tanıtılmasıdır. Söz konusu mecmuanın ayrıntılı bir şekilde tanıtıldığı ve öneminin belirtildiği bir çalışma bulunmaktadır (Köksal, 2020, s. 49-71). Ayrıca mecmuayla ilgili biri MESTAP kapsamında (Kaplan & Kıyçak, 2021, s. 1-175), diğeri de Hâtemî ve şiirlerine yönelik (Efe, 2019, s. 114-150) olmak üzere iki makale çalışması daha mevcuttur.

Mecmuadan bahseden ilk kaynakta (Götz, 1968) ve Köksal'ın (2020, s. 52) makalesinde mecmuanın tavsifi şu şekilde yapılmıştır. Mecmua; şemseli, köşebendli ve [miklepli] kahverengi bir deri cilt içinde, 20,5 x 11,5 cm. dış, 16 x 7 cm. iç ölçüleriyle, 327 varak üzerine, cetveli, iki sütun halinde, 24 satır ve talik hatla yazılmıştır. Nüshanın sonunda yer alan “*Temmet bi-avnillâhi tealâ der-mâh-ı ramazânu'l-mübârek isnâ vü elf sene 1002*” ifadesinin yer aldığı kayıttan hareketle mecmuanın tertibinin 21 Mayıs / 19 Haziran 1594 aralığında tamamlandığı söylenebilir.²

Çalışmanın ilk bölümünde klasik Türk edebiyatında Beyâzî mahlasıyla şiir yazan şairler hakkında bilgi verilmiş ve tamamı gazel nazım şekliyle yazılmış olan şiirlerin hangi Beyâzî'ye ait olabileceği tartışılmıştır. İkinci bölümde gazellerin şekil ve muhteva

¹ MESTAP için bk. <https://mestap.com/Erişim> tarihi: 23.05.2023

² M. Fatih Köksal tarafından yapılan çalışmada; mecmuanın, edebiyat tarihimizde çok tanınmayan ve bazı biyografik kaynaklar dışında adına ve şiir örneklerine rastlanılmayan şair ve şiirleri içermesi bakımından önemli olduğu vurgulanır. Derleyeni belli olmayan ve genellikle derleyenin çağdaşı olan şairlerin yer aldığı nazire mecmuasında 223 şaire ait 2112 şiir bulunduğu; eserin yer aldığı nüshanın geri kalan bölümündeki şair ve şiir sayılarının da ilave edilmesiyle, nüshada aynı derleyici elinden çıkmış 228 şaire ait 2406 şiir olduğu belirtilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bk. Köksal, Mehmet Fatih (2020), “Berlin Devlet Kütüphanesinde XVI. yüzyılda derlenmiş kıymetli bir mecmua: “mecnû'a-i nezâyir”. *KÜLTÜRİK Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 1, 49-71. Söz konusu çalışmada Beyâzî mahlasıyla yazılmış 40 adet gazel olduğu belirtilirken, bu çalışmaya göre 39 adet gazel tespit edilmiştir.

özellikleri üzerinde durulmuş, üçüncü bölümde ise şiirlerin çeviri yazılı metnine yer verilmiştir.

1. Beyâzî mahlaslı şairler

Biyografik kaynaklarda³ Beyâzî mahlaslı üç şair yer almaktadır. Bunlardan ilki XVI. yüzyılda yaşamış ve nakkaşlık da yapmış olan Beyâzî-i Acem'dir. Diğerleri XVI. yüzyılın ikinci yarısı ile XVII. yüzyılın ilk çeyreğinde yaşamış, asıl adı Mehmed ve mesleği de sipahilik olan Beyâzî-i Edirnevî'dir. Sonuncusu ise Edirneli Beyâzî ile aynı zaman diliminde yaşamış, asıl adı Mehmed ve mesleği de müderrislik olan Beyâzî-i Vardarî'dir.

1.1. Beyâzî-i Acem

Şaire ait çok fazla bilgi mevcut değildir. Şemseddin Sâmî'nin *Kamûsu'l-A'lâm* adlı eserinde şair için "İrân şu'arâsından olup Esterâbâldır. Her nev'den ve ale'l-husûs hicve müteallik eş'ârı vardır" denildikten sonra şaire ait hiciv türünde Farsça bir kıt'a örneği verilir (Sâmî, 1306, s. 1422). Sadeddin Nüzhet Ergun, *Türk Şairleri* adlı eserinde Ahdî⁴ tezkiresinden nakille şairin zahiri ilimler de denilen hadis, kalam ve fıkıh tahsili

³ Beyâzî mahlaslı şairlerin biyografileri hazırlanırken yararlanılan kaynaklar için bk. Açıkgöz, Namık (2017). *Riyâzü'ş-şu'arâ (tezkiretü'ş-şu'arâ)*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları; Kayabaşı, Bekir (1997). *Kâf-zâde Fâ'izî'nin zübdetü'l-eş'ârı*, [Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi] YÖK Tez Merkezi; Özcan, Abdülkadir (1989). *Şakaik-ı nu'maniye ve zeyilleri vekâyü'l-fudalâ*, Çağrı Yayınları; Ramazan Ekinci (2018). *Vekâyi'u'l-fuzalâ Şeyhî'nin şakâ'ik zeyli*, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları; Abdurrahman Hibri (451). *Enisü'l-müsâmirin*, Şemseddin Sâmî (1306). *Kamûsu'l-a'lâm*, Mihran Matbaası; Gürbüz, Mehmet (2018). *Sultân-ı hûbâna münâsib eş'âr*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları; Ergun, Sadeddin Nüzhet (1939). *Türk şairleri*, Bozkurt Basımevi; Adıgüzel, Niyazi & Gündoğdu, Raşit (2014). *Ahmed Bâdî Efendi riyâz-ı belde-i Edirne 20. yüzyıla kadar Osmanlı Edirne'si*, Trakya Üniversitesi Yayını; Akbayan, Nuri & Kahraman, Seyit Ali (1996). *Mehmed Süreyya sicill-i Osmanî Osmanlı ünlüleri*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları; Kurnaz, Cemal & Tatçı, Mustafa (2001). *Mehmet Nâil Tuman tuhfe-i Nâilî divân şâirlerinin muhtasar biyografileri I-II*, Bizim Büro Yayınları; Komisyon (1977). *Türk dili ve edebiyatı ansiklopedisi*, Dergah Yayınları; İpekten, Haluk vd., (1988). *Tezkirelere göre divan edebiyatı isimler sözlüğü*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları; Canım, Rıdvan (1995). *Edirne şairleri*, Akçağ yayınları; Zavotçu, Gencay (2009). *Rıza tezkiresi (inceleme-metin)*. Sahhaflar Kitap Sarayı; Cunbur, Müjgan (2002). *Türk dünyası ortak edebiyatı Türk dünyası edebiyatçıları ansiklopedisi*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları; Oğuz, Fatma Sabiha Kutlar vd. (2017). *Kâfile-i şu'arâ*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları; Aksoyak, İsmail Hakkı (2015). *Beyâzî Mehmed Bey*, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/beyazi-mehmed-bey>; Durmuş, Tuba İşinsu (2020). *Beyâzî Mehmed Çelebi*, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/beyazi-mehmed-celebi>.

⁴ Sadeddin Nüzhet Ergun'un Ahdî'nin *Gülşen-i Şu'arâsına* atf yaparak verdiği bilgiler söz konusu eserde bulunmamaktadır. Bk. Solmaz, Süleyman (2005). *Ahdî ve gülşen-i şu'arâsı inceleme-metin*; Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları. Bununla birlikte XVI. yüzyıla ait diğer bir tezkire

gördüğünü, şiir ilmiyle uğraştığını, daha sonra nakkaş olup sarayda nakkaşbaşılık yaptığını belirtir. Şiir yeteneğinin iyi olduğunu ve şiirlerinin de rağbet gördüğünü söyler ve Farsça iki matla örneği verir (Ergun, 1936, s. 837-38). *Sultân-ı Hûbâna Münâsib Eş'âr* adlı eserde ise şaire ait bir Farsça matla örneği vardır (Gürbüz, 2018, s. 787). Söz konusu eserlerin hiçbirinde şairin ölüm tarihi belirtilmemiştir.

1. 2. Beyâzî-i Edirnevî

Şairden bahseden kaynaklar onun asıl adının Mehmed, mesleğinin sipahilik ve memleketinin de Edirne olduğu hususunda hemfikirdirler. 1610'da tamamlanıp Sultan I. Ahmed'e sunulan, Riyâzî'nin *Riyâzü'ş-Şu'arâ* adlı tezkiresinde "Nâmi Mehemed'dür. Edirnevî'dür. Zümre-i sipâh-ı zafer-penâhdandır. Pâdişâhımız 'asrında olan şu'arâdandır" denildikten sonra örnek olarak şu beyitler verilir:

- 1 *Yola düşmüş ser-i küyuñ hevâsıyla meh ü hürşîd*
Birisi şubhdan gitmiş biri ahşâmdan çıkmış
- 2 *Hüb kim ağılada Ya'küb-ı dil-i nâlâni*
Yûsuf-ı hüsn ise de yavı kılaym anı (Açıkgöz, 2017, s. 95-96)

Kaf-zâde Fâ'izî'nin *Zübdetü'l-Eş'âr* adlı tezkiresinde "Beyâzî sipâhî bu beyt anundur" ifadesinin ardından yukarıdaki ilk beyit tekrarlanır (Kayabaşı, 1997, s. 207). Şeyhî Mehmed Efendi, *Vekâyiü'l-Fudalâ* adlı eserinde şairle ilgili "Edirnevî Sipâhî Mehemed Begdür 1034 senesi hudûdunda fevt oldı bu beyt anundur" dedikten sonra o da örnek olarak aynı beyti verir (Özcan, 1989, s. 90 / Ekinci, 2018 s. 391). Abdurrahman Hibri'ye ait *Enisü'l-Müsâmirin* adlı Edirne tarihini konu alan eserde şairle ilgili şu bilgiler mevcuttur: "Beyâzî Beg ebnâ-yı sipâhiyândan Mehemed Begdür sinîn-i ömri mertebe-i şuyühata varmagıla rîşi dahı [beyâz olup] Beyâzî tahallüs eylemişdür eş'ârı hûb târîhleri mergûbdur bu ebyât anundur.

- 1 *Şâne gibi zülf-i 'anber-fâma girmiş çıkmışuz*
Nice sevdâya düşüp çok dâma girmiş çıkmışuz
- 2 *Şol kadar mest ü 'araq-rîz olmuşuz kim bilmezüz*
Ol perî ruhsâr ile hâmmâma girmiş çıkmışuz

olan Kınalızâde Hasan Çelebi'ye ait *Tezkîretü'ş-Şu'arâ* adlı eser üzerine yapılan bir çalışmada, tezkire nüshalarından birinde (Süleymaniye Kütüphanesi M. Hafid Efendi No: 229) Beyâzî adlı bir şaire ait bilgilerin der-kenar olarak kaydedildiği belirtilir. Bk. Sungurhan, Aysun (2017). *Kınalızâde Hasan Çelebi tezkîretü'ş-şu'arâ*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, s. 21). Bu bilgilerden hareketle Sadeddin Nüzhet Ergun, verdiği söz konusu bilgilerin kaynağı olarak Ahdî'nin *Gülşen-i Şu'arâsını* sehven yazdığı söylenebilir. Doğrusunun Kınalızâde Hasan Çelebi'nin *Tezkîretü'ş-Şu'arâ* adlı eseri olması kuvvetle muhtemeldir.

- 3 *Ey Beyâzî ka'be-i küy-ı habîbe 'azm idüp
Câme-i cismü koyup ihrâma girmiş çıkmışuz*
- 1 *Ol tıfl-ı nevresüm benüm at sürdiğüm görüp
Tahtînler ile dir bu ne zîbâ sürüş durur* (Enîsü'l-Müsâmirîn, 451, v. 74b)

Yine aynı eserde Sultan I. Ahmed zamanında Edirne'de yaptırılan bir kasr için Beyâzî Mehmed Bey tarafından yazılan bir tarih manzumesi de bulunmaktadır.

- 1 *Dâver-i Cem-azamet Hazret-i Sultân Ahmed
Eyledi devlet ile Edrineyi menzilgâh*
- 2 *Emr idüp sa'y ile üç günde binâ itdürdi
Bu makâm-ı ferah-efzâ-yı güzîni nâ-gâh*
- 3 *Didi bu mısra'-ı zîbâyı Beyâzî târih
Kâh-ı 'ıydiyye-i sultân-ı zamân-ı Cem-câh* (Enîsü'l-Müsâmirîn, 451, v. 8a)

XVII. yüzyılın ilk yarısında Kâbilî tarafından yazılmış *Sultân-ı Hûbâna Münâsib Eş'âr* adlı eser üzerine yapılan bir çalışmada "Yüzi ağ ola şâirdür Beyâzî" ifadesiyle Beyâzî mahlaslı bir şairden bahsedilerek şaire ait dört adet matla beyti örnek olarak verilir. Çalışmada beyitlerin aynı dönemde yaşayan iki Beyâzî olmasından dolayı hangisine ait olduğunun tespit edilemediği de belirtilir (Gürbüz, 2018).

- 1 *Nigîn-i hâtem-i la'ile ol şehüñ deheni
Musaḥḥar itse 'aceb mi memâlik-i suḥeni* (Gürbüz, 2018, s. 137)
- 2 *Kemân ebrüña ḳurbân olmağičün iy gözi âhû
Çeker derd-i firâk-ı 'id-i vaşluñ iy kemân-ebürü* (Gürbüz, 2018, s. 207)
- 3 *Nev-ḥaḥḥ yine bir serv-i gül-endâm yitişdi
Gül-geşt-i çemen idicek eyyâm yitişdi* (Gürbüz, 2018, s. 853)
- 4 *Âhum beni ilterse n'ola küyuña dâ'im
Gülzâra çıkar ḥalkḳ hevâ olsa mülâyim* (Gürbüz, 2018, s. 961)

XIX. yüzyılda yazılan Ahmed Bâdî Efendi'nin *Riyâz-ı Belde-i Edirne* adlı eserinde, şairin adının Mehmed ve mesleğinin askerlik olduğu bilgileri tekrarlandıktan sonra *Enîsü'l-Müsâmirîn*'deki aynı beyitler örnek olarak verilir (Adıgüzel & Gündoğdu, 2014). Şairin adının Mehmed ve mesleğinin askerlik olduğu bilgisi Mehmed Süreyya'nın *Sicill-i Osmânî* adlı eserinde de vardır (Akbayar & Kahraman 1996). Sadeddin Nüzhet Ergun, *Türk Şairleri* adlı eserinde şaire ait yukarıdaki bilgileri tekrarladıktan sonra, bazı mecmualarda rastladığı 1 müseddes ve 2 gazel örneğini verir.

I

Görelî ârızını dâde-i hûn-eşânım
 Mâ'il oldı güzelim sana dil-i nâlânım
 Künc-i firkatde irişdi feleğe efgânım
 Ne suçum var seni sevmekle benim sultânım
 Göz görüp sevdi gönül sabr ise kılmaz cânım
 Bir ben olduğum için n'eyleyeyim sultânım

- 1 Devlet anın ki hemdemi hûb ola mihribân ola
 Mûnis ü yâr ü mahremi şûh ola nüktedân ola
- 2 Bir büti sev ki sûreti gülde komaya râğbeti
 Nahl-i revân-ı kâmeti nâzûk ü dilsitân ola
- 3 Hal irişüp cemâline naks gele kemâline
 Kimse izâr-ı aline bakmaya bir zamân ola
- 4 Yâd-ı ruhınla her nefes kanlı yaşım k'ola Eres
 Çevre yanımda hâr ü hâs kalmaya gülsitân ola
- 5 Sev ki sana o dilrübâ anma sakın Beyâziyâ
 Âşık odur ki dâimâ bîdil ü bîzebân ola (Ergun, 1939, s. 836-37)

Edirneli Beyâzî'nin ölüm tarihi konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. *Enîsü'l-Müsâmirîn* ve *Riyâz-ı Belde-i Edirne* adlı eserlerde yazan h.1056 / m. 1647 tarihi doğru değildir. Çünkü yazımı m. 1636/37'de tamamlanan *Enîsü'l-Müsâmirîn* (İlgürel, 1995, s. 243) adlı eserin yazılış tarihinden sonra vefat eden birinin ölüm tarihini içermesi mümkün görünmemektedir. XIX. yüzyılda yazılan *Riyâz-ı Belde-i Edirne*'de yer alan bilgiler ise bahsi geçen eserdeki bilgilerin tekrarı niteliğindedir. *Sicill-i Osmânî*'de ölüm tarihi olarak h. 1034 / m. 1624-25 bilgisi mevcuttur. *Tuhfe-i Nâilî*'de de yine h. 1034 / m. 1624 şairin ölüm tarihi olarak verilir (Kurnaz & Tatçı, 2001, s. 113). *Vekâyiü'l-Fudalâ*'da "1034 senesi hudûdunda fevt oldı" ifadesi yer almaktadır. Buradaki "hudûdunda" ifadesi, söz konusu yılın sonları gibi düşünüldüğünde şairin ölüm tarihinin m. 1625 olması kuvvetle muhtemeldir.

1. 3. Beyâzî-i Vardarî

XVII. yüzyıl tezkirelerinden olan *Tezkîre-i Rıza* adlı eser üzerine yapılan bir çalışmada şairden şu şekilde bahsedilir: "Müderrişinden Vardarî Mehmed Çelebi'dür. Şi'r ü inşâ ile ol diyâr-ı celilü'l-î'tibârda hayli iştiyhârî var idi. Bu iki beyt-i ra'nâ zâde-i tab'-ı bî-hem-tâsîdur

- 1 Arz eyle metâ'-ı dili dil-dâre düşerse
 Yirine düşer ol yüzi gül-zâre düşerse

- 2 Yaşum gibi gözden bıragup itme fütâde
Gâhice nazar eyle dil-i zâre düşerse (Zavotçu, 2009, s. 120).

Şeyhi Mehmed Efendi'nin *Vekayii'l-Fudalâ* adlı eserinde Vardarlı Beyâzî ile ilgili şu bilgiler mevcuttur: “*Beyâzî Vardarî Mehmed Efendidür ulemâ-yı kirâmın birinden mülâzım ve râh-ı tadrise âzim olup devr-i medâris-i mu'tade ile kırk akçe medreseden ma'zûl iken 1036 târîhinde maskat-ı re'si olan Vardar Yenicesi'nde fevt oldı bu iki beyt anundur*”. Bu ifadelerin ardından *Rıza Tezkiresinde* yer alan örnek beyitler tekrarlanır (Özcan, 1989, s. 90 / İkinci, 2018, s. 390-391). *Sicill-i Osmânî*'de şairin adının Mehmed, mesleğinin müderrislik, memleketinin Vardar ve vefat tarihinin de h. 1036 / m. 1626-27 olduğu bilgisi yinelenir (Akbaşar & Kahraman 1996). *Tuhfe-i Nâilî*'de Edirneli ve Vardarlı Beyâzî'ye ait bahsi geçen bilgiler, bir maddede yazılmış ve yukarıdaki örnek beyitlere ilave olarak diğer kaynaklarda rastlanmayan bir müfred örneğine yer verilmiştir

- Elde zerrîn teberi belde murassa kemeri*
Tiğ-i bürrânına âdem bakamaz cevherden (Kurnaz & Tatçı, 2001, s. 113)

Türk Şairleri'nde örnek beyitler de dâhil olmak üzere şaire ait zikredilen bilgilerin tamamı tekrarlanır (Ergun, 1936). Şairden bahseden kaynaklar, ölüm tarihinin h. 1036 / m. 1626 / 27 olduğu hususunda müttefiktir.

Tuhfe-i Nâilî'de Edirneli ve Vardarlı Beyâzî'ye ait bilgilerin bir maddede verilmiş olması, şairlerin tefrik edilememiş olduğu ihtimalini düşündürmektedir. Nitekim daha önce bahsi geçen *Sultân-ı Hûbâna Münâsib Eş'âr* adlı çalışmada da her iki şairin de aynı dönemde yaşamış olmalarından dolayı örnek beyitlerin hangi Beyâzî'ye ait olduğunun tespit edilemediği belirtilmişti. Benzer bir durum XVII. yüzyıl şairi Peşteli Hisâlî'ye ait *Metâliü'n-Nezâir* adlı eserde de görülmektedir. Eser üzerine yapılan iki akademik çalışmadan hareketle, eserde Beyâzî ve Beyâzî-i Edirnevî mahlasları adına kayıtlı 41 adet matla örneği olduğu tespit edilmiştir (Kaya, 2003; Kalyon, 2011). Bu mahlasların aynı ya da farklı kişilere ait olduğuna dair herhangi bir bilgi olmaması, beyitlerin hangi şaire ait olduğunun tam anlamıyla tefrik edilebilmesini güçleştirmektedir. Çünkü bütün kaynaklarda Edirneli Beyâzî'ye ait olduğu zikredilen bir beytin yanında sadece Beyâzî yazması ve herhangi bir yer nisbetinin bulunmaması hangi şairin hangi Beyâzî'ye ait olduğu problemini güçleştirmektedir. Söz konusu eserde yer alan 41 adet matla beytinin ait olduğu gazellerden 34'ü bu çalışmaya konu olan nazire mecmuasında mevcuttur. Bu husus çalışmada sırası gelen gazelde dipnotlar şeklinde belirtilecektir.

2. Gazellerin özellikleri

2.1. Vezin

Beyâzî mahlasıyla yazılan 39 gazelde kullanılan aruz kalıplarının dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Bahir	Aruz Kalıbı	Gazel Sayısı
Remel	fâ ilâtün / fâ ilâtün / fâ ilâtün / fâ ilün	13
Hezec	mefâ ilün / mefâ ilün / mefâ ilün / mefâ ilün	11
Remel	fe ilâtün / fe ilâtün / fe ilâtün / fe ilün	7
Hezec	mef'ülü / mefâ ilü / mefâ ilü / fe 'ülün	4
Muzâri	mef'ülü / fâ ilâtü / mefâ ilü / fâ ilün	4

Gazelerde tespit edilebilen vezne dair aksaklıklar (muhtemelen mürettip hatalarına bağlı olarak) düzeltilmeye çalışılmıştır. Bu aksaklıklar bazen kelime çıkarılarak ya da ilave edilerek bazen de takdim-tehir yapılarak düzeltilmiştir. Düzeltmeler şiirin geçtiği yerde dipnotlar veya köşeli parantez [] işareti konularak belirtilmiştir. Hemen her klasik Türk şairinin eserlerinde gördüğümüz imale, zihaf ve vasl gibi aruz uygulamalarına Beyâzî'nin gazellerinde de rastlanmaktadır. Aşağıdaki beyitlerde yer alan eğik yazılı heceler imale kullanımına örnektir:

Degüldür *bu* ten-i pür-yârem üzre katre katre kan (G. 2/2)

Döne döne ben *ana* yanayum pervâneveş hâlüm (G. 11/3)

Beyâzî'nin, *şâhîn* anı (G. 6/5), *gıce* (G. 18/3), *Ferhârî* (G. 31/6) ve *hiç* bilinmez (G. 10/2) gibi ifadelerde zihaf yapması geleneğe uygun bir kullanım olmakla birlikte şairin, alışlagelmişin dışında zihaf tercihleri de vardır.

Bulmadı gitdi nazîrin *âdeme* tâbânuñ (G. 4/4)

Câmi' içre el açup Hakka niyâz itsem kaçan (G. 20/3)

Med, bir ses sanatıdır ve şiirde iç uyumu yaratan en önemli öğelerden biridir (Dilçin, 2016, s. 14). Çalışmaya konu olan gazelerde de çok sıklıkla med yapıldığı görülmektedir.

Bilürsin *şim*-tenler şimdi olmaz *râygân* peydâ (G. 2/5)

Çok *cevr* eyledüm dimiş ol *derdmende* ben (G. 32/5)

Beyâzî, yer yer Türkçe kelimelerde de med yapmaktan çekinmez.⁵

Ölmedin yâ Rab beni bir şâh-ı hüsne *kul* kıl (G. 26/1)

Ey Beyâzî her gîce bir gayrı semti *yol* kıl (G. 26/6)

Gazelerde sıklıkla kullanılan diğer bir aruz uygulaması da vasldır. Şair, vaslın şiirin ahengine sağladığı katkıdan yararlanmışır.

Zülfüñ *ıçre* diler *ebrularını* görmege dil

Benzer *ol* meste karanu gîcede hançer *arar* (G. 4/3)

2.2. Kafiye ve redif

Çalışmaya konu olan gazellerin kafiye ve redif dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Gazel	Kafiye Çeşidi	Kafiye	Redif
1	mücerred	-â	-----
2	mürdef	-ân	peydâ
3	mürdef	-ân	-undadır
4	mücerred	-er	arar
5	mücerred	-em	var
6	mürdef	-ân	tolaşur
7	mürdef	-âne	olmak var
8	mürdef	-ân	itdiler
9	mücerred	-â	gözedür
10	mürdef	-ân	bilmezlenür
11	mücerred	-er	mi kalmışdur

⁵ Türkçe kelimelerde med yapılmasına dair ayrıntılı bilgi için bk. Taş, Hakan (2008), "Klasik Türk Şiirinde Türkçe Sözcüklerde Med", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 19, 143-156.

12	mürdef	-âr	-a disünler
13	mücerred	-â	bir bir
14	mücerred	-et	nişânidur
15	mürdef	-ân	-ı Bekir
16	mürdef	-ân	-a sarmaşur
17	mücerred	-er	-dür
18	mürdef	-ân	-da yatur
19	mürdef	-âl	-imüz
20	mürdef	-ân	mültemes
21	mürdef	-âm	-dan çıkmış
22	mürdef	-ân	-ı Hüseyün
23	mücerred	-â	-larun
24	mürdef	-âl	-ündür senün
25	mürdef	-âr	-a yetişmek
26	mürdef	-ül	kıl
27	mücerred	-em	olmayan
28	mücerred	-en	-likden
29	mürdef	-ân	-un ucından
30	mücerred	-er	sensin
31	mürdef	-ân	şeklin

32	mukayyed	-end	-e ben
33	mücerred	-en	-----
34	mücerred	-en	-----
35	mürdef	-ân	hakkına
36	mücerred	-em	-cesine
37	mücerred	-â	-ya başladı
38	mürdef	-ân	-1
39	mücerred	-î	-----

Klasik Türk şairleri en çok mürdef kafiyei kullanmışlardır. İkinci olarak mücerred kafiye kullanılırken, kafiye bulma zorluğundan dolayı müesses ve mukayyed kafiye çok az kullanılmıştır (Saraç, 2011). Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere Beyâzî'nin kafiye tercihleri, gelenekteki yaygın kullanım ile paralellik arz etmektedir. Şair, en çok Farsça kelimelerle kafiye yapmayı tercih etmiştir. Arapça ve Türkçe kelimelerle kafiye yapılması daha az miktardadır. Farklı dillerin bir arada kullanıldığı bazı kafiye örnekleri ise şu şekildedir:

Arapça-Farsça: mahrem-hem-dem (G. 5/1), devrân-ân (G. 6/1), mihr-bân-ayân (G. 10/1), perver-musavver (G. 17/1), beden-ten (G. 34/1), âlem-Cem (G. 36/1).

Farsça-Türkçe: cân-kan (G. 8/1), kişver-yer (G. 11/1), al-nihâl (G. 19/1), erguvân-kan (G. 31/1), kan-müjgân (G. 38/1).

Türkçe-Arapça: mübtelâ-sana (G. 13/1), kul-makbül (G. 26/1).

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere 1, 33, 34 ve 39 numaralı gazelerde redif kullanılmamıştır. Şair çoğunlukla Türkçe kökenli ek ve kelimelerle redif yapmıştır.

2.3. Dil ve üslup

Beyâzî'nin gazellerinde dikkati çeken en önemli dil hususiyeti, sade bir Türkçenin tercih edilmesidir. Şair bu amaçla Arapça ve Farsça kelimelerden oluşan uzun terkipler kullanmaktan kaçınmış hatta bazı beyitlerinde (G. 7/5, G. 9/2, G. 17/4, G. 19/4-5, G. 38/1) terkip dahi kullanmamıştır. Bununla birlikte hemen her klasik Türk şairinin kullandığı ve devrin söz varlığı içerisinde değerlendirilebilecek Arapça ve Farsça kelimelere o da yer vermiştir. Ayrıca şairin kullandığı, karanu (G. 4/3), kaçan (G. 6/1),

ilemek (G. 12/2), ırlatmak (G. 13/5), irgürmek (G. 13/6), götürü (G. 19/3), sencileyin (G. 25/5), görelden (G. 28/3), ucından (G. 29/4), olaldan (G. 32/1) ve n'eyleyeyin (G. 38/3) gibi arkaik olarak değerlendirilen kelimeler, onun şiirinde tercih ettiği sade Türkçenin birer yansıması olarak düşünülebilir. Aşağıdaki beyitlerde, şairin yer yer konuşma diline yaklaşan sade bir şiir dili tercih ettiği görülmektedir:

Ol cān tabībi derdimūze virmedi cevāb
Güç geldi gibi var ise aña su'ālimüz (G. 19/4)

Ağlayup dīdelerümden n'ola döksem kanı
Sīnemi pāreledi hānçer ile müjgānı (G. 38/1)

XVI. yüzyılın sonu ile XVII. yüzyılın ilk çeyreğinde yaşamış olan Beyâzî, bu dönem şiirine hâkim olan klasik üslubun etkisi altında kalmıştır. Bu üslubun bir yansıması olarak zarif ve ahenkli bir söyleyiş ile sade Türkçeyi şiir dili olarak tercih etmiştir. Aruzu Türkçeye başarılı bir şekilde tatbik ederek, lafza ve söyleyiş güzelliğine önem vermiştir. Şairin, anlam ve hayal dünyasının daha sığ olduğu ve dini-tasavvufi konulardan ziyade din dışı konuların tercih edildiği bir şiir anlayışına sahip olduğu da söylenilebilir. Bu bağlamda şairin gazellerinde âşıkane ve rindane bir söyleyiş tarzının öne çıktığı görülmektedir. Beyâzî'nin az da olsa hikemî tarz etkisinde söylediği beyitler de vardır. Aşağıdaki beyitler bu duruma örnektir:

Devlet-i dehrüñ fenâsın añlayan 'arīflere
Ne hevâ-yı cāh ü ne mülk-i Süleymān mültemes (G. 20/4)

Gördüğüñ her nâķısu'l-'aql ile ülfet eyleme
Mūnis-i ehl-i kemāl ol hem-demüñ ma'ķül kı (G. 26/3)

Bezl ü ısrārın ider yok yere naķd-i 'ömri
Bir gün elden çıkarırsın anı Hâtemcesine (G. 36/4)

Şairler, anlam ve hayal dünyalarına katkı sağlamak ve onları etkileyici kılabilmek adına zaman zaman deyimlerden yararlanmışlardır. Çalışmaya konu olan gazellerde de Beyâzî, sözü etkileyici ve canlı kılmak adına pek çok deyimden yararlanmışır. Şuhane eda ile söylenen aşağıdaki beyitte şairin, hayal dünyasını yansıtmaya çalışırken deyimden sağladığı canlılıktan başarılı bir şekilde yararlandığı görülmektedir:

Mihr-i şevķ ile idem dirseñ eger maķv-ı vücūd
Bir güliñ *ķoyınna gir* her ğice şebnemcesine (G. 36/3)

Tespit edilebilen diğerk deyimlerden bazıları şunlardır: El üstünde tutmak (G. 1/4), gönül yıkmak (G. 7/2), el bir eylemek (G. 8/4), hatırını gözetmek (G. 9/4), başından geçmek (G. 11/4), at salmak (G. 11/5), eli ermez gücü yetmez (G. 17/4), gözüne uyku

girmemek (G. 18/5), elem çekmek (G. 19/4), güç gelmek (G. 19/4), yola düşmek (G. 21/2), yanıp yanılmak (G. 22/5), kanına girmek (G. 24/4), yolda kalmak (G. 25/2), kan ağlamak (G. 30/2), baş eğmek (G. 32/2), yoluna feda olmak (G. 34/3).

2.4. Muhteva

Çalışmaya konu olan şiirlerin ağırlıklı olarak âşıkane eda ile yazılmış olmalarından dolayı muhteva da buna paralel şekillenmektedir. Gazellerin genelinde klasik Türk şiiri geleneğine uygun olarak sevgili ve onun güzellik unsurları üzerinde durulurken, âşık ve rakibe dair de alışılmış hayal ve mazmunlar tercih edilmiştir. Fakat bazı beyitlerde geleneğin akışına ters hayaller görebilmek mümkündür. Aşağıdaki ilk beyitte âşığından başka kimseye iltifat etmeyip onun halini hatırlayan soran bir sevgili tipi vardır. İkinci beyitte ise her zaman avlanmayı bekleyen bir kuş durumunda olan âşığın gönlü, bu sefer pusuya yatmış avcı bir kuş rolündedir. Bu tür söyleyişler, geleneğin âşık ve sevgili tipinin sınırlarının zorlandığı söyleyişler olarak dikkati çekmektedir. Bunları bir yönüyle yenilik olarak da görmek mümkündür.

Dil-i şeydâyı koyup eylemez ağıyâra nazar
Her zamân hâtırumı ol gül-i ra'nâ gözedür (G. 9/4)

Bir gün Beyâzî kollayarak bir kenârda
Şeh-bâz-ı dil o kebk-i hîrâmâna şarmaşur (G. 16/5)

Beyâzî, az da olsa bazı beyitlerde geleneğe uygun olarak kendi sanatını ve şiirini övmektedir. O yaratılışı gereği avcı bir kuştur ve ne kadar dar bir vadiye yaşıyor olsa da mana kuşunu avlayabilme yeteneğine sahiptir. Sanatında, Meryem oğlu İsa gibi mucizeler gösterse de onu kabullenemeyenler vardır.

Bulup şeh-bâz-ı tab'uñla Beyâzî murğ-ı ma'nâyı
Ne deñlü teng vâdî olsa anı şayd idersin sen (G. 30/4)

Ey Beyâzî seni münkirler iderler inkâr
Sözde olsañ da eger 'İsâ-yı Meryemcesine (G. 36/5)

Şair bir beytinde cenneti, huri ve gilmanları görmek isteyenlerin, İstanbul'u ve içindeki güzelleri seyretmesi gerektiğini söyler. Buradan hareketle şairin hayatının bir bölümünde İstanbul'da bulunduğu söylenilebilir.

Hür u gilmân u cinânı görmek isterseñ eger
Seyr-i maħbübân-ı şeh-r-i İstânbül kıl (G. 26/4)

Çalışmadaki 22 numaralı gazel Hz. Hüseyin vâsfinda yazılmış bir na'ttır. Ayrıca 34 numaralı gazel de Hz. Ali, Hz. Hüseyin ve Hz. Hasan övgüsünde yazılmış bir şiirdir. Diğer bir şahıs övgüsü şiir de redifi "-ı Bekir" olan 15 numaralı gazeldir.

Çalışmaya konu olan gazellerin bir nazire mecmuasında tespit edildiği bilgisi daha önce verilmişti. Beyâzî'nin yazdığı nazire gazellere bakılarak onun Bâkî, Hayâlî, Zâtî, Murâdî, Rûhî, Tiğî Bey, Mânî, Dervîş Çelebi, Hâtemî ve Rifâtî gibi şairlerden etkilendiği söylenilebilir. Ayrıca bir beyitte asker şair olan Muslî'nin şair üzerindeki tesiri açıkça belirtilmiştir.

Edâsı râḥat-efzâ vü kelâmı rûḥ-perverdür
Perî-rûlarda Muşlî şâhımız rûḥ-ı muşavverdür (G. 17/1)

3. Gazeller

1⁶

mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün

- 1 Ne yana açıla deyü senüñ çün ey gül-i ra'nâ
Dirilür yanuña her subḥ nice ḡonce-i zîbâ
- 3a**
- 2 Yeridür saña şaḥn-ı sine-i pür-dâḡum olsa cāy
Mekâni şaḥn-ı ḡülşende ḡülün ey verd-i ter zîrâ
- 3 Ne rüyuñ gibi bir ḡül ḥâşıl itdi bâḡbân-ı dehr
Ne ḡaddün gibi bir serv oldı bâḡ-ı dehrde peydâ
- 4 El üstünde tutarlar mı idi hîç ḡonceveş dâ'im
Eger ḡül gibi böyle meclis-ârâ olmasañ cānâ
- 5 'Aceb mi 'andelîbâsâ fiḡân u nâleler kılsam
Beyâzî bir ḡül-i ra'nâya oldum 'aşîḡ-ı şeydâ

5b

2

mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün

- 1 Söze geldükçe olsa ol dehân-ı dilsitân peydâ
İderler mürde-diller hep ḡayât-ı cāvidân peydâ⁷

⁶ Mecmuada 2b'de gazelin matla beyti olarak *Bugün sâḡî-i bezmün bende-i fermānıyuz cānâ / Bir iki cām-ı meyle 'âlemün sulḡānıyuz cānâ* beyti vardır. Fakat gazelin geri kalanı ile kafiye ve redif bakımından farklılık gösterdiği için bu beyit çalışmaya dâhil edilmemiştir. Gazele ait matla beytinin yazıldığı varak muhtemelen kopmuştur. Fakat Hisâlî'nin *Metâli'ün-Nezâir* adlı eserinde yer alan Beyâzî mahlasıyla yazılmış bir beytin -vezin, kafiye ve muhteva açısından uygunluk göstermesi sebebiyle- bu gazelin matla beyti olabileceği düşünülmüş ve çalışmaya dâhil edilmiştir (Kaya, 2003, s. 61).

⁷ Bu beyit, Hisâlî'nin *Metâliü'n-Nezâir* adlı eserinde Beyâzî mahlasıyla yer almaktadır (Kaya, 2003, s. 131).

- 2 Degüldür bu ten-i pür-yârem üzre kaçre kaçre kan
Nihâl-i bâğ-ı miñnetdür ki kılmış erğuvân peydâ
- 3 Gören dir çadi üzre kâkül-i pür-çînin ol servüñ
İrem tâvûsı itmiş Sidre üzre âşiyân peydâ
- 4 Gönülден geçdi tîr-i gâmzesi bir şûhuñ ammâ kim
Ne tîrinden eşer zâhir ne sînemde nişân peydâ
- 5 Beyâzî lâf-ı ‘aşkı ço yolında sîm ü zer hârc it
Bilürsin sîm-tenler şimdi olmaz râygân peydâ

29a

3

fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilün

- 1 Şîve-i müşgîn-gazâlân çeşm-i fettânuñdadur
Âb-rû-yı dilberî çâh-ı zenañdânuñdadur⁸
- 2 Gerçi âsândur dem-i vaşluñda şabr itmek gönül⁹
Müşkil ammâ ey tabîbüm derd-i hicrânuñdadur
- 3 Nice dil alınmasun gördükde rüyuñ ey perî
Bu firîb ü fitneler kim çeşm-i fettânuñdadur
- 4 Kimse bañş itmez kelâm-ı dil-pezirüñden senüñ
Ey şeker-leb söz senüñ la‘l-i dür-efşânuñdadur
- 5 İstemezler bu Beyâzîye yaqîn olduğınu
Düşmen-i bed-h‘âhlar mädâm ki yanuñdadur

⁸ Bu beyit, Hisâlî’nin *Metâliü’n-Nezâir* adlı eserinde Beyâzî mahlasıyla yer almaktadır (Kaya, 2003, s. 412).

⁹ Mecmuada “şabr itmek” ifadesinden sonra gelen “muhâl” kelimesi, mısranın anlamını ve veznini bozduğu için metinden çıkarılmıştır.

30a

4

fe‘ilātün / fe‘ilātün / fe‘ilātün / fe‘ilün

- 1 Dil-i dīvāne gezüp ‘ālemi ser-tā-ser arar
‘Āşıkı olmağa bir dilber-i sîmîn-ber arar¹⁰
- 2 Gâh tenhâya çeker geh ışigine iledür¹¹
Beni öldürmege ol şâh-ı cihân bir yer arar
- 3 Zülfün içre diler ebrûlarını görmege dil
Beñzer ol meste kârañu gîcede hançer arar
- 4 Bulmadı gitdi nazîrin âdeme tâbānuñ
Gezüp âfâkı dahı mihr-i ziyâ-güster arar
- 5 Yoklama itmiş o şeh kullarını hep bulmuş
Bulmamış gibi Beyâzîyi dahı defter arar

34b

5

mefâ‘ilün / mefâ‘ilün / mefâ‘ilün / mefâ‘ilün

- 1 Ne fikrün gibi cāna künc-i gâmda yâr ü maḥrem var
Ne ‘aşkuñ gibi ehl-i derde bir ğam-h’âr hem-dem var¹²
- 2 Güzel ‘aşık nüvâz ü mihrbân olmaḫdadur ‘âlem
Cefâ-cû nâ-mülâyim olmada dilber ne ‘âlem var
- 3 Miyānuñ añduğunca yaş dökerse çeşm-i hünbārum
Beni ‘ayb itme luḫ it ortada zîrâ benüm nem var
- 4 Şehâ naḫd-i ḫayātum hep yoğ oldı gitdi varlıgum
Hemān ancaḫ benüm ey ‘ömrüm[ün] varı bir ölmem var

¹⁰ Bu beyit, Hisâlî’nin *Metâliü’n-Nezâir* adlı eserinde Beyâzî mahlasıyla yer almaktadır (Kaya, 2003, s. 768).

¹¹ Mecmuada “tenhâ diye” şeklinde yazılı olan ifade vezni bozduğu için “tenhâya” şeklinde düzeltilmiştir.

¹² Bu beyit, Hisâlî’nin *Metâliü’n-Nezâir* adlı eserinde Beyâzî-i Edirnevî mahlasıyla yer almaktadır (Kaya, 2003, s. 597).

- 5 Beyâzîye ider feryâd idersem ben kara günlü
Felek bî-mihr ü cânân bî-vefâ baht ise nâ-hem-vâr

36b

6

fe‘ilâtün / fe‘ilâtün / fe‘ilâtün / fe‘ilün

- 1 Her kaçan rakş idüp ol âfet-i devrân tolaşur
Şem‘veş ‘aşık-ı zârûñ dil[i] ol ân tolaşur¹³
- 2 Câm-ı la‘lîne tolaşma o mehüñ meclisde
Şaķın ayağuß alur zülf-i perişân tolaşur
- 3 Var ise düşmen-i bed-ḥ‘âhı tolandırımışdur
Gıce gördüm o mehüñ küyını pinhân tolaşur
- 4 Rişte-i dilde olan ‘uķde-i ğam muḥkemdür
Aña el urma meded ey gül-i ḥandân tolaşur
- 5 Ey Beyâzî nice dil murğını şaķınmayayum
O gözi şâhîn anı kâpmağâ her ân tolaşur

42a

7

mefâ‘ilün / mefâ‘ilün / mefâ‘ilün / mefâ‘ilün

- 1 Gönülde yine fikr-i ‘aşık-ı dîvâne olmaķ var
Şarâb-ı câm-ı ‘aşık[ı] nüş idüp mestâne olmaķ var¹⁴
- 2 Yıkıldı ḥâne-i dil bir daḥı ma‘mür olmaķ yok
Cefâ taşıyla gitdükçe daḥı vîrâne olmaķ var
- 3 Teğâfül itdüğünden ğâfil olma ey dil-i şeydâ
O çeşm-i şâh-bâzuñ kaşdı murğ-ı câna olmaķ var
- 4 O yâri kim ki gördim ḥ‘âbda dirse inanma kim
Görinmez ol peri-peyker bu söz efsâne olmaķ var

¹³ Bu beyit, Hisâli’nin *Metâliü’n-Nezâir* adlı eserinde Beyâzî mahlasıyla yer almaktadır (Kaya, 2003, s. 807).

¹⁴ Bu beyit, Hisâli’nin *Metâliü’n-Nezâir* adlı eserinde Beyâzî-i Edirnevî mahlasıyla yer almaktadır (Kaya, 2003, s. 540).

5 Beyâzî bendeñi öldürmedür nâz ile maqşûduñ
Bu istignâya bâ'ış zâhir artuq ya ne olmaq var

47b

8

fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

1 Mû-miyânuñla femüñ qaşd-ı dil ü cân itdiler
Ortalıqda yoq görünmezler meger qan itdiler¹⁵

2 Yâd-ı hicrûñle beni fikr-i hevâ-yı vuşlatuñ
Gâh giryân u gehî ney gibi nâlân itdiler

3 Çeşm-i Tâtâruñla cânâ kâkül-i yağmâgerüñ
Şabrumı gâret kılup 'aqlum perişân itdiler

4 Düzd-i hâlûñle hâramî gamzeñ el bir eyleyüp
Kişver-i cân u dili alan ü tâlân itdiler

5 Neş'e-i câm-ı leb ü fikr-i gubâr-ı haqq-ı yâr
Bu Beyâzîveş beni ser-mest ü hayrân itdiler

49a

9

fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün

1 Geşt idüp 'alemi bu dîde-i bînâ gözedür
Bir haqîqat gözedür şüh-ı dil-ârâ gözedür¹⁶

2 Beni bir görme 'adû ile şehâ kapuñda
Şâhlar bendelerüñ qadrini a'lâ gözedür

3 Gizlenüp güşe-i çeşmüñde hâramî gamzeñ
Şabrumı gâret idüp almağa tenhâ gözedür

4 Dil-i şeydâyı koyup eylemez ağıyâra nazar
Her zamân hâtırım ol gül-i ra'nâ gözedür

¹⁵ Bu beyit, Hisâlî'nin *Metâliü'n-Nezâir* adlı eserinde Beyâzî-i Edirnevî mahlasıyla yer almaktadır (Kaya, 2003, s. 712).

¹⁶ Bu beyit, Hisâlî'nin *Metâliü'n-Nezâir* adlı eserinde Beyâzî-i Edirnevî mahlasıyla yer almaktadır (Kaya, 2003, s. 383).

- 5 Ey Beyâzî dūr-i dendān-ı lebi ‘aksiyle
Cevherīveş yine dizmiş dil-i şeydā gözedür

50a

10

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

- 1 Dilde dāğ-ı mihrüm ol nā-mihrbān bilmezlenür
Rāz-ı pinhānum eger görse ‘ayān bilmezlenür¹⁷
- 2 Hîç bilinmez şanur ağıyāra vefālar itdügün
Şorsañ ol mest-i cefā-pişe hemān bilmezlenür
- 3 Bülbül añlarken bu kadar meylüm ey dil derdümi¹⁸
Şanma sırr-ı ‘aşığı ol nükte-dān bilmezlenür
- 4 Şöyle fehmi itmiş ki fenn-i yāri ol şāh-ı cihān
Ben çulın añsañ yanında bir zamān bilmezlenür
- 5 Bî-ķarār idüp işiginden beni dūr itdügün
Ey Beyâzî şimdi ol ārām-ı cān bilmezlenür

58a

11

mefā‘ilün / mefā‘ilün / mefā‘ilün / mefā‘ilün

- 1 Benüm ol şeh-süvārüm almaduķ kişver mi ķalmışdur
Semend-i nāzına çiyetmedük bir yer mi ķalmışdur¹⁹
- 2 Nice pervāz ura dest-i ğamuñdan ey kemān-ebür
Yolınmaķdan ğönül murğında bāl u per mi ķalmışdur
- 3 Döne döne ben aña yanayum pervāneveş hālüm
Fetā bezminde bir şem‘-i ziyā-ğüster mi ķalmışdur

¹⁷ Bu beyit, Hisālî’nin *Metālîü’n-Nezâir* adlı eserinde Beyâzî-i Edirnevî mahlasıyla yer almaktadır (Kaya, 2003, s. 746).

¹⁸ Mecmuada “Bu kadar meylüm bülbül añlarken” şeklinde yazılı olan ifade, vezni bozduğu için takdim-tehir yapılarak düzeltilmiştir.

¹⁹ Bu beyit, Hisālî’nin *Metālîü’n-Nezâir* adlı eserinde Beyâzî-i Edirnevî mahlasıyla yer almaktadır (Kaya, 2003, s. 382).

4 Geçelden boynuma tavk-ı gam-ı zülfi cüvânānuñ
Başumdan geçmedük ‘âlemde derd-i ser mi qalmışdur

5 Nice ben ey Beyâzî at şalam meydân-ı nazm içre
Ġazeller söylenüp çiyetmedük bir yer mi qalmışdur

61a

12

mef‘ülü / mefâ‘ilü / mefa‘ilü / fe‘ülün

1 Raḥm eylesün efgānuma dildāra disünler
Gördükde beni söylesün ol yāra disünler²⁰

2 Ağyāra iledügi qatı söylenür oldu
Dillendügin ol la‘l-i şekerbāra disünler

3 Bir bir diyeyin çekdügümi ol şeh-i hüsne
İ‘lām ideyin ḥālümü ḥünkāra disünler

4 Ḥaqqında neler didügüni düşmen-i bed-güy
Bir bir varup ol şüh-ı sitemkāra disünler

5 Añduqda Beyâzî-i garîbin o cefâ-cü
Derdin diyemez kimseye bi-çāre disünler

64a

13

mefâ‘ilün / mefâ‘ilün / mefâ‘ilün / mefâ‘ilün

1 Yoluñda çekdügüm cevri añup ben mübtelâ bir bir
Disem ḥâl-i dil-i bîmārumı düşse saña bir bir²¹

2 Bulınca menzil-i me‘vāsını sen mäh-ı ruḥsāruñ
Aradum bu toquz eflāki ey şems-i duḥā bir bir

3 Kimi kim baḥr-i fürqat içre ol dem zār u ser-gerdān
Benümle söyleşüp her biri çıkdı aşınā bir bir

²⁰ Bu beyit, Hisālî'nin *Metâliü'n-Nezâir* adlı eserinde Beyâzî mahlasıyla yer almaktadır (Kaya, 2003, s. 776).

²¹ Bu beyit, Hisālî'nin *Metâliü'n-Nezâir* adlı eserinde Beyâzî mahlasıyla yer almaktadır (Kaya, 2003, s. 386).

- 4 Gehî bâzûsını seyr itdürür geh sînesin dildâr
Metâ'in 'arz ider ol h'âce-i hüsn ü bahâ bir bir
- 5 Terennüm kıldı şanmañ 'andelîbi şahn-ı gülşende
Güle itdüklerin ırlatdı cellâd-ı kaçâ bir bir
- 6 Beyâzîyi vişâle irgürünce gerdiş-i gerdün
Belâ-yı hicr ü derd-i 'aşkı çekdürdi aña bir bir

70a

14

mef'ülü / fâ'ilätü / mefâ'ilü / fâ'ilün

- 1 Başuñdaki otâğa ki devlet nişânidur
Perr-i hümâ-yı evc-i sa'âdet nişânidur²²
- 2 Hattın yazarken ol büt-i gül-çihrenüñ femi
Cây-ı benân-ı kâtib-i kudret nişânidur
- 3 Fürkatde zülfi ey gönül ol serv-i kâmetün
Tüg-ı şeh-i memâlik-i behcet nişânidur
- 4 Şol deñlü yaqmış âteş-i 'aşkuñ cihânı kim
Her lâle dâğ-ı nâr-ı maħabbet nişânidur
- 5 Meydân-ı 'aşk içinde Beyâzî-i nâ-tüvân
Seng-i cefâ vü tîr-i melâmet nişânidur

72b

15

fe'ilätün / fe'ilätün / fe'ilätün / fe'ilün

- 1 Ey kad[i] bağ-ı dilün serv-i hırâmânı Bekir
V'ey ruħ[1] gülşen-i hüsnüñ gül-i hândâmı Bekir
- 2 Yâr-ı gâr olsa baña cân ile çekdürmez idi
Ġam-ı mâr-ı elem ü miħnet-i hicrânı Bekir
- 3 Olalı hüsn ile aşhâb-ı şafâya serdâr
Aldı târâc kı lup milket-i 'Oşmânı Bekir

²² Bu beyit, Hisâlî'nin *Metâliü'n-Nezâir* adlı eserinde Beyâzî mahlasıyla yer almaktadır (Kaya, 2003, s. 366).

4 Cennet-i kûyına gelseydi olup derbânı
 apudan badudur idi yine Rıdvanı Bekir

5 Nice demlerdi azel sylemeden fâri iken
 arby syletdi Beyâzî-i suan-dânı Bekir

77b

16

mef'ülü / fâ'ilätü / mefâ'ilü / fâ'ilün

1 'Âşık kilâb-ı kûyına mestâne şarmaşur
 Hıacdan gelen kişi gibi yârâna şarmaşur²³

2 Bir târ-ı 'ankebûta olaşmış meges gibi
 Dil murı dâm-ı zülf-i perîşâna şarmaşur

3 Genc-i nihâna mâlik olur kim ki fûtaveş
 Germâyede miyân-ı cüvânâna şarmaşur

4 Şol tel gibi ki çara şarar anı sîmkeş
 Ol sîm-ten 'adû ile rindâna şarmaşur

5 Bir gün Beyâzî ollayarak bir kenârda
 Şeh-bâz-ı dil o kebki-ı hırâmâna şarmaşur

78b

17²⁴

mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün

1 Edâsı râhat-efzâ vü kelâmı rû-perverdür
 Perî-rûlarda Muşlî şâhımız rû-ı muşavverdür²⁵

2 adi bağ-ı İremde hâşıl olmuş serv-i dil-cûdur
 Femi gülzâr-ı hûsn içre açılmış once-i terdür

²³ Bu beyit, Hisâlî'nin *Metâliü'n-Nezâir* adlı eserinde Beyâzî mahlasıyla yer almaktadır (Kaya, 2003, s. 786).

²⁴ Bu gazel, Sadeddin Nüzhet Ergun'un *Türk Şairleri*'nde, Beyâzî (Edirneli) maddesinde de yer almaktadır (Ergun, 1939, s. 838).

²⁵ Bu beyit, Hisâlî'nin *Metâliü'n-Nezâir* adlı eserinde Beyâzî mahlasıyla yer almaktadır (Kaya, 2003, s. 451).

- 3 Dü-çeşm-i fitne-cüyı ol perînüñ ebruvân ile
Başına per taqınmış şân iki hûnî dil-âverdür
- 4 Miyânına elüm irmez vişâline gücüm yetmez
Benüm bu derd ile ölmem muhakkakdur muqarrerdür
- 5 Beyâzî dirhem-i eşküñle vaşlın eyleme ümîd
Vişâli gencine mâlik olan anuñ tüvângerdür

81b

18

fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün

- 1 Ne ğam ol 'âşıkâ kim sîne-i cānānda yatur
Beñzer ol bülbüle kim şahñ-ı gülistānda yatur²⁶
- 2 Şaff-ı müjgānuñ arasında dü-çeşm-i siyehüñ
Şan iki şîr-i jiyāndur ki neyistānda yatur
- 3 Baña geldükçe kaçan ol gözi āhū yatmaz
Seg raķîb ile varur her ğice yābānda yatur
- 4 Dil-i miñnet-zede hiç küşe-i ğamdan çıkmaz
Pîr-i Ken'ān gibi kim külbē-i aħzānda yatur
- 5 Nice girsün gözine uyğu Beyāzîñün kim
Vuşlat ümmîdi ile bister-i hicrānda yatur

108a

19

mef'ülü / fā'ilätü / mefā'ilü / fā'ilün

- 1 Şu gibi pâyına aqalı eşk-i alımız
Gösterdi ğaylî kendin o nāzük nihālimüz²⁷
- 2 Erbāb-ı zühd eyleyemez bize ser-zeniş
Pîr-i muğān işğinedür ittişālimüz

²⁶ Bu beyit, Hisālî'nin *Metâliü'n-Nezâir* adlı eserinde Beyâzî-i Edirnevî mahlasıyla yer almaktadır (Kaya, 2003, s. 384).

²⁷ Bu beyit, Hisālî'nin *Metâliü'n-Nezâir* adlı eserinde Beyâzî mahlasıyla yer almaktadır (Kaya, 2003, s. 871).

3 Girdük tarîk-i ‘aşka bugün çekmezüz elem
Gitse bu yolda götüri māl ü menâlimüz

4 Ol cân tabîbi derdimüze virmedi cevâb
Güç geldi gibi var ise aña su’âlimüz

5 Mihrin ziyâde eyleyli düşmene o mâh
Eksük degül gönülde Beyâzî melâlimüz

112a

20

fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilün

1 ‘Âşık-ı giryâna her dem la‘l-i cânân mültemes
Cevheriye nitekim la‘l-i Bedaḥşân mültemes²⁸

2 Gözleri izüñ tozıyla açılan bî-dillere
Olmaz ey şâh-ı cihân kuḥl-ı Şifâhân mültemes

3 Câmi‘ içre el açup Ḥaḳka niyâz itsem kaçan
Dest-büsuñdur senüñ ey şâh-ı ḥübân mültemes

4 Devlet-i dehrüñ fenâsın añlayan ‘âriflere
Ne hevâ-yı câh ü ne mülk-i Süleymân mültemes

5 Baḳmaduñ geçdüñ Beyâzî-i ḥazîñüñ âhına
Bu degüldi senden ey serv-i ḥurâmân mültemes

122a

21

mefâ‘ilün / mefâ‘ilün / mefâ‘ilün / mefâ‘ilün

1 Şu gülgün câme ki ol yâr-i sîm-endâmdan çıkmış
Libâs-ı şâhîdür ḳullarına in‘âmdan çıkmış²⁹

2 Yola düşmiş ser-i küyuñ hevâsıyla meh ü ḥürşid
Birisi şubḥdan gitmiş biri aḥşâmdan çıkmış

²⁸ Bu beyit, Hisâlî’nin *Metâliü’-n-Nezâir* adlı eserinde Beyâzî mahlasıyla yer almaktadır (Kaya, 2003, s. 941).

²⁹ Bu beyit, Hisâlî’nin *Metâliü’-n-Nezâir* adlı eserinde Beyâzî mahlasıyla yer almaktadır (Kaya, 2003, s. 965).

- 3 Gül-i ter üstine gūyâ dökilmiş âb-ı şebnemdür
‘Arağ kim kaçre kaçre ol ruğ-ı gül-fâmdan çıkmış
- 4 Tağınmazlardı hañçer dil-rubâlar mâ-teğaddemden
İşitdüm şimdi hañçer ol gözi bādâmdan çıkmış
- 5 Fiğân-ı ra‘d şanmañ seng-i âhum toğınup çarğa
Şadâsı nâlemün bu taş-ı minâfâmdan çıkmış
- 6 İşitdüm devlet-i Cemşîdi añup nâleler kılmış
Beyâzî şol şadâ kim meclis içre câmdan çıkmış

148a

22

mef‘ülü / mefâ‘ilü / mefâ‘ilü / fe‘ülün

- 1 Kesmege başum hañçer-i bürrânı Hüseynün
Emr eylese baş üstine fermânı Hüseynün
- 2 Dil nâlemi küyünde hüseyniye çıkardı
Cân ile olup ‘aşık-ı nâlânı Hüseynün
- 3 Şan jâle durur kim görünür gonce-i terde
La‘inde görinen dür-i dendânı Hüseynün
- 4 ‘Âlemde Yezîd olsun o kim cân u gönülde
Olmaya bu demde kulu kurbânı Hüseynün
- 5 Yanup yakılup tekye-i ‘aşkında Beyâzî
Abdâlveş ol ‘aşık-ı ‘uryanı Hüseynün

148b

23

fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilün

- 1 Tâb-ı mülden gül gül olduça ruğ-ı zibâlaruñ
Bülbül-i nâlânı diñletmez olur şeydâlaruñ³⁰
- 2 Şu gibi kandi eridür her kaçan tütî-şifat

³⁰ Bu beyit, Hisâlî'nin *Metâliü'n-Nezâir* adlı eserinde Beyâzî-i Edirnevî mahlasıyla yer almaktadır (Kalyon, 2011, s. 203).

- 3 Luṭf ile kılsa tekellüm la‘l-i şekker-ḥālaruñ
Ol boyı serve inanup vuşlatı itme heves
Çok³¹ olur zîrâ hevâsı kâmet-i bālālaruñ
- 4 İtleriyle itmişüñdür yoḡ yere dâ‘im işüñ³²
Her zamānda ey gönül bî-hüdedür ğavġālaruñ
- 5 Ol sehî-ḳaddüñ müdām elden ḳomazsın dāmenin
Ey Beyâzî yâr ile bilsek nedür da‘vālaruñ

149a

24

fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilün

- 1 Dil ezelden ‘aşık-ı aşüfte-ḥālüñdür senüñ
Ârzümend-i cemāl-i bâ-kemālüñdür senüñ³³
- 2 Künc-i ğamda tîre baḥtum ser-nigün iden benüm
Her şeb ey meh fikr-i ebrü-yı hilālüñdür senüñ
- 3 Ey şacı leyli n’ola ğeşt itse dil şahrāları
Ḳaysveş âvâre-i çeşm-i ğazāluñdur senüñ
- 4 Ey gül-i ra‘nâ giren ben ‘andelîbüñ ḳanına
Cāme-i sürḥ ile ol nāzük nihālüñdür senüñ
- 5 Rûze-i ğamda ḥalāş iden Beyâzî bendeñi
Fikr-i ümmîdüm [o ki] ‘îd-i vişālüñdür senüñ

³¹ Mecmuada “Çün” yazılıydı. Kelime “zîrâ” ile aynı anlama geldiği için “Çok” olarak değerlendirilmiştir.

³² Mecmuada “... yoḡ yere dâim itmişüñdür...” şeklinde yazılı olan ifade, vezni bozduğu için takdim-tehir yapılarak düzeltilmiştir.

³³ Bu beyit, Hisâli’nin *Metâliü’-n-Nezâir* adlı eserinde Beyâzî-i Edirnevî mahlasıyla yer almaktadır (Kalyon, 2011, s. 306).

159b

25

mef'ülü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ülün

- 1 Olmadı müyesser baña dildâra yetişmek
Mağşûd-ı dil-i zâr u dil-efgâra³⁴ yetişmek³⁵
- 2 Bî-çâre düşüp kalmaz idüm râh-ı belâda
Olsa nazar-ı şâh-ı cihândâra yetişmek
- 3 Tutmazsa eger nâz semendin o cefâ-cû
Olmaz aña bu 'aşık-ı bî-çâre yetişmek
- 4 Talmazsañ eger ka'r-ı yem-i miñnete ey dil
Müşkildür elüñ bir dür-i şeh-vâra yetişmek
- 5 'Älemde Beyâzîye yeter devlet-i câvid
Bir sencileyin yâr-ı vefâdâra yetişmek

170b

26

fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

- 1 Ölmedin yâ Rab beni bir şâh-ı hüsne kıl kıl
Müstecâb eyle du'âmı hâcetüm maqbül kıl³⁶
- 2 Halk zemmi idüp seni eylemse dâ'im telh-kâm
Sen lisânüñ zevk-i zikr-i Hâlîka meşgûl kıl
- 3 Gördüğün her nâkışu'l-'aql ile ülfet eyleme
Münis-i ehl-i kemâl ol hem-demün ma'kul kıl
- 4 Hür u gilmân u cinânı görmek isterseñ eger
Seyr-i mañbübân-ı şeh-r-i İstânbül kıl

³⁴ Mecmuada "dil-figâra" yazılıydı. Vezni sağlamak için aynı anlama gelen "dil-efgâra" tercih edilmiştir.

³⁵ Bu beyit, Hisâlî'nin *Metâliü'n-Nezâir* adlı eserinde Beyâzî mahlasıyla yer almaktadır (Kalyon, 2011, s. 249).

³⁶ Bu beyit, Hisâlî'nin *Metâliü'n-Nezâir* adlı eserinde Beyâzî mahlasıyla yer almaktadır (Kalyon, 2011, s. 380).

5 Benden evvel düşmen-i bed-ḥvâhı katl itme şehâ
Görmesün anı gözüm evvel beni maḳtûl kıł

6 Tıymasun kimse dir iseñ küy-ı yâra varduġuñ
Ey Beyâzî her ġice bir ġayrı semti yol kıł

193b

27

fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilün

1 Hâlümi bilmez esîr-i miḥnet ü ġam olmayan
Añlamaz derd-i derûnum baña hem-dem olmayan³⁷

2 ‘Âşık olan saña ġamda olmayan ‘âlemeddür
Ey cefâ-cü bir degüldür hem olan hem olmayan

3 Dâne-i hâlün baña şor cennet-i rüyuñda kim
Ey perî bilmez anuñ ġadrini âdem olmayan

4 ‘Âlem-i ‘aşk içre ‘ayb itmek görüp rüsvâlıġum
Kim durur ‘aşık olup rüsvây-ı ‘âlem olmayan

5 Ey Beyâzî künc-i ġamda ol benüm kim dem-be-dem
Âh ile hem-dem olup yâr ile maḥrem olmayan

194a

28

mefâ‘ilün / mefâ‘ilün / mefâ‘ilün / mefâ‘ilün

1 Murâduñ luḳf ise ‘aşıklara ġonce-dehenlikden
ġaraż bir tatlu dildür dilber-i şîrîn-suḥanlıkdan³⁸

2 ‘Adūyın ‘aşık oldum dirse saña i‘timâd itme
Saña ‘aşık olan geçmek gerek ey mâh benlikden

3 Hıaḫ-ı sebzüñ ġorelden bir ‘aceb vâdiye varmış kim
Yarıla ġeçdi ġöñlüm cüvyeş seyr-i çemenlikden

³⁷ Bu beyit, Hisâlî’nin *Metâliü’n-Nezâir* adlı eserinde Beyâzî-i Edirnevî mahlasıyla yer almaktadır (Kalyon, 2011, s. 776).

³⁸ Bu beyit, Hisâlî’nin *Metâliü’n-Nezâir* adlı eserinde Beyâzî-i Edirnevî mahlasıyla yer almaktadır (Kalyon, 2011, s. 715).

- 4 Ne zahmet çekdügin ben bilürin hâr-ı cefâ-cüdan
Çıkarınca nihâl-i kıddüni dil nârvenlikden
- 5 Beyâzîveş beni ğam-ġin idüp aġyârı şâd itme
Ne hazz eylesin ammâ ey gül-i ter böyle şenlikden

200b

29

mef'ülü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ülün

- 1 Dillendi göñül hançer-i bürrânuñ ucından
Terk ide gibi cân u teni anuñ ucından
- 2 Takşim idesin oklarıñı³⁹ illere cânâ
Bir hişşe baña çıkmaya peykânuñ ucından
- 3 Zülm ile beni katl idesin er iseñ⁴⁰ ey şâh
Maşşerde elüm gitmeye dâmânuñ ucından
- 4 Baht-i siyehüm nice açılsun nice gündür
Rüyuñ göremem zülf-i perişânuñ ucından
- 5 Şemşir-i müjeñle şuña kaldı ki Beyâzî
Terk ide bugün cân u seri anuñ ucından

204a

30

mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün

- 1 Binâġuşında kim ey la'l yârün cilveggersin sen
Gözümdeñ nâzil olmuş kaşre-i hün-ı cigersin sen⁴¹
- 2 [İ]dersin şevk ile geh kaşkaşa geh[î] kan ağlarsın
'Acebdür ey şurâhî bu hem ağlar hem gülersin sen
- 3 Yatursın bister-i râhatda ki ser-mest ü geh maşmür
Zamân-ı iş ü şâdî geçdüğinden bî-ğabersin sen

³⁹ Mecmuada "o kıllarıñı" yazılıydı. Vezin ve anlam açısından uygun olmadığı için düzeltilmiştir.

⁴⁰ Mecmuada "isen" kelimesinden sonra "eger" yazılıydı. Vezin aksadığı için çıkarılmıştır.

⁴¹ Bu beyit, Hisâlî'nin *Metâliü'n-Nezâir* adlı eserinde Beyâzî-i Edirnevî mahlasıyla yer almaktadır (Kalyon, 2011, s. 346).

- 4 Bulup şeh-bâz-ı ıab'ũnla Beyâzî murğ-ı ma'nâyı
Ne deñlü teng vâdî olsa anı şayd idersin sen

207b

31

mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün

- 1 Taşavvur itmeyince ol nihâl-i erğuvân şeklin
Gelür cûşa sirişküm bağlayup ol demde ıan şeklin
- 2 Elümden naqd-i şabrum eyleyince âşikâr olmaz
Baña göstermez ey dil ol perî hiç râygân şeklin
- 3 Yazan rüz-ı ezelde ol büt-i gül-çehrenüñ naışın
Yazup bir nev-şüküfte gonce göstermiş dehân şeklin
- 4 Ne deñlü düşse râh-ı derd ü gamda pây-mâl olsa
Yine bozmaz gedâ-yı bî-dil ü bî-cân demân şeklin
- 5 Varup seyr itsün ol rûh-ı muşavver naışısı ey dil
Şu kim görmek dilerse 'âlem-i şüretde cân şeklin
- 6 Büt-i Ferhârî dirler ey Beyâzî şüret-i bî-cân
Görenler ol büt-i 'İsâ-[dem-i mu'ciz]-dehân şeklin⁴²

211b

32

mef'ülü / fâ'ilätü / mefâ'îlü / fâ'ilün

- 1 Meftün olaldan ey gönül ol şeh-levende ben
Döndüm belâ-yı 'aşık ile bir müstemende ben⁴³
- 2 Tübâ-yı bağ-ı cennete baş egmesem n'ola
Bir serv-ıkadd[e] sâyeveş oldum figende ben
- 3 Pervânesi olaldan o şem'-i münevverüñ
İtmem firâr zerrece bir encümende ben

⁴² Bu mısranın tamirinde Orhan Kaplan ve Özgür Kıyçak'ın metne yaptıkları müdahale tercih edilmiştir (Kaplan & Kıyçak, 2021, s. 118).

⁴³ Bu beyit, Hisâlî'nin *Metâliü'n-Nezâir* adlı eserinde Beyâzî mahlasıyla yer almaktadır (Kalyon, 2011, s. 682).

4 Zehr-i ğam-ı firâk ile telh itdi 'işümi
Bilmem ne acı söyledüm ol nüş-ħande ben

5 Añmışlar ol periye Beyâzî-i bî-dili
Çoç cevrv eyledüm dimiş ol derdmende ben

215b

33

fâ'îlâtün / fâ'îlâtün / fâ'îlâtün / fâ'îlün

1 Hüşn-i ħulka mâlik olmaz böyle bir sîmîn-beden
Hüşn-i ħulķ ile müsellemdür güzellerde Hāsan⁴⁴

2 Çeşme-i la'î-i lebinden tamlamış bir kaçredür
Ey dil-i şeydâ görenler anı şanurlar zekān

3 Çeşm-i pür-efsünına âlüftedür āhū-yı Çîn
Kākül-i müşġinine āşüftedür misk-i Hōten

4 Yanına gelmezse tañ mıdur 'adū pervāneveş
İssıdur zîrā yaķar anı o şem'-i sîm-ten

5 Ey Beyâzî ğüş idüp bu nazm-ı gevherbāruñı
Dir idi aħsent ger sağ olsa Selmān u Hāsan

218a

34

fâ'îlâtün / fâ'îlâtün / fâ'îlâtün / fâ'îlün

1 Biri birini sevüp iki gül-i nāzük-beden
Şöyle münis biri birine nitekim cān u ten⁴⁵

2 Luţf u iħsānı nihāyetde biri nāmı Hüşeyn
Hüşn ü ħulķ-ı dilkeşi ġāyetde birisi Hāsan

3 Birisinün Kerbelâ-yı 'aşķına cānum sebîl
Birinün olsun fidā cismüm yolına cümleten

⁴⁴ Bu beyit, Hisālî'nin *Metâliü'n-Nezâir* adlı eserinde Beyâzî mahlasıyla yer almaktadır (Kalyon, 2011, s. 575).

⁴⁵ Bu beyit, Hisālî'nin *Metâliü'n-Nezâir* adlı eserinde Beyâzî mahlasıyla yer almaktadır (Kalyon, 2011, s. 575).

4 Birisinün bendesi her husrev-i şahib-kemâl
Birisinün baş açık abdâli her şîrîn-suhan

5 Ey Beyâzî Haydar-ı Kerrâr haqqıçün bugün
Bende-i halka-be-güşiyam ikisinün de ben

235b

35

fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

1 Hoş gelürse gülmek ol sultân-ı hübân haqqına
Ağlamak yegdür bu ben zâr u perişân haqqına⁴⁶

2 Haqqı iken büse-i la'l-i lebün ben hastenün
Gör o zülf-i kâfiri şarqar müselmân haqqına

3 İ'timâd itme 'adû-yı bâtıla ey gonce-fem
Her ne söylerse bu ben nâlân u giryân haqqına

4 Ra'yeti budur bugün bâğ-ı cihânda ey gönül
Toğrudur dirler hep ol serv-i hırâmân haqqına

5 Ol perî bûs-ı dehânın şaklar iken cân gibi
Ey Beyâzî yok yere dil çalışur cân haqqına

254a

36

fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün

1 Oturup bezm-i şafâda şeh-i 'âlemcesine
Tolular nûş idelüm şevke gelüp Cemcesine⁴⁷

2 Şu kadar geşt iderin dehri perî-rûlarda
Bir melek-hüy dahı görmedüm âdemcesine

3 Mihr-i şevk ile idem dirseñ eger maḥv-ı vücûd
Bir gülün ḳoynına gir her gîce şebnemcesine

⁴⁶ Bu beyit, Hisâlî'nin *Metâliü'n-Nezâir* adlı eserinde Beyâzî mahlasıyla yer almaktadır (Kalyon, 2011, s. 962).

⁴⁷ Bu beyit, Hisâlî'nin *Metâliü'n-Nezâir* adlı eserinde Beyâzî mahlasıyla yer almaktadır (Kalyon, 2011, s. 1065).

4 Bezl ü işrârın ider yok yere naqd-i 'ömri
Bir gün elden çıkarursın anı Hâtemcesine

5 Ey Beyâzî seni münkirler iderler inkâr
Sözde olsañ da eger 'İsâ-yı Meryemcesine

282a

37

fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

1 Yâr mest olup baña cevr ü cefâya başladı
Tolular içüp 'adû ile şafâya başladı⁴⁸

2 Ol gözi hûnî bitürdi sine-i pür-yaramı
Şimdi zaħm urmağa cân-ı mübtelâya başladı

3 Yeridür âh u figâna başlasam bülbül gibi
Ol gül-i ter düşmen-i hâra vefâya başladı

4 Ey perî dil âyet-i hüsnuñ beyân itdi temâm
Şimdi vaşf-ı haţf-ı rüy-ı dil-güşâya başladı

5 Ey Beyâzî bir kez [olsun] ayağın öpdürmedi
Ol cefâ-cü iller ile merhabâya başladı

285b

38

fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün

1 Ağlayup didelerümden n'ola döksem kanı
Sînemi pâreledi hañçer ile müjgâni⁴⁹

2 Beni kırtarmağičün ol müjesi kâtilden
Şarılır boynına gisû-yı 'abîr-efşâni

3 Fitnelerle dil ü cân mülkini vîrân itdi
Bilmezsin n'eyle[ye]yin hiç o gözi fettâni

⁴⁸ Bu beyit, Hisâlî'nin *Metâliü'n-Nezâir* adlı eserinde Beyâzî-i Edirnevî mahlasıyla yer almaktadır (Kalyon, 2011, s. 1192).

⁴⁹ Bu beyit, Hisâlî'nin *Metâliü'n-Nezâir* adlı eserinde Beyâzî mahlasıyla yer almaktadır (Kalyon, 2011, s. 1141-42).

4 Çeşm-i şeh-bâzı ile zülf-i hü mâ-pervâzı
Süzilüp bükdi kânaţ almağa murğ-ı cânı

5 Tîr-i müjgânı doķınduđunu ańduķça dile
Ey Beyâzî orayı tîz geķer peykânı

287b

39

fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilün

1 Mürde cisme gelse yeridür hayât-ı sermedî
Kûyına gelmiş yine gördüm Vefâlî Aħmedî⁵⁰

2 Düşmene itmez vefâ ‘aşıklara kılmaz cefâ
Hüb bilmiş ol şeh-i mülk-i vefâ nîk ü bedi

3 Zerrece mihr ü vefâñı görse cânâ ‘aşıķuñ
Haşre dek bulmaķ muķarrerdür hayât-ı sermedi

4 Ey Beyâzî vaşf-ı rûyında Vefâlî Aħmedî
Görse ger bu şi‘rûñi taħşîn iderdi ‘ascedi

Sonuç

Şiir mecmuaları keşfedilmeyi bekleyen çok sayıda şair ve eserini ihtiva etmeleri açısından klasik Türk edebiyatının vazgeçilmez kaynakları arasındadır. Şiir çalışmaları üzerine yapılan ve sayıları her geçen gün artan çalışmalar neticesinde elde edilen bulgular bu bilgiyi doğrular niteliktedir. Bu çalışmada da Berlin Devlet Kütüphanesinde Ms. or. oct. 3652 numarada kayıtlı XVI. yüzyılda tertip edilmiş bir nazire mecmuasından hareketle Beyâzî mahlasıyla yazılan 39 adet gazel gün yüzüne çıkarılmış, gazellerin şekil ve muhtevasına dair genel değerlendirmelerde bulunulmuştur. Klasik Türk edebiyatında Beyâzî mahlasını kullanan üç şair bulunmaktadır. Bunlardan ilki XVI. yüzyılda yaşamış ve daha çok Farsça şiirler yazan Beyâzî’dir. Diğer ikisinin de XVI. yüzyılın ikinci yarısı ile XVII. yüzyılın ilk çeyreğinde yaşamış olması hangi gazelin hangi Beyâzî’ye ait olduğunun tespitini güçleştirmiştir. Bununla birlikte şairlere dair kaynaklardaki bilgiler derlenip sunulmaya çalışılmıştır.

Çalışmaya konu olan gazellerin genelinde klasik üslubun etkileri görülmektedir. Bu üslubun bir yansıması olarak şiirlerde daha çok âşıkane, rindane ve yer yer şuhane bir

⁵⁰ Bu beyit, Hisâlî’nin *Metâliü’n-Nezâir* adlı eserinde Beyâzî mahlasıyla yer almaktadır (Kalyon, 2011, s. 1231).

tarz görülür. Aşka, âşığa, sevgiliye ve içki meclislerine dair söylenenler, mecaz ve benzetmeler alışlagelmiş türdendir. Anlam ve hayal dünyası bu geleneğin sınırları çerçevesinde sığ bir şekilde cereyan etmiştir. Söyleyiş güzelliğinin ön planda olduğu bu üslubun bir göstergesi olarak gazelerde zaman zaman konuşma diline yaklaşan sade bir Türkçe tercih edildiği ve kullanılan Arapça ve Farsça kelimelerin de klasik Türk edebiyatının söz dağarcığı içerisinde sıklıkla karşılaşılan kelimeler olduğu söylenilebilir. Vezin ve kafiye konusundaki başarılı uygulamalar da bu güzellik arayışının birer yansımasıdır. Gazelerde anlamı etkileyici ve canlı kılmak adına deyimlerin gücünden de yararlandığı görülmüştür. Klasik üslubun hâkim olduğu gazelerde yer yer akli ve düşünceyi önceleyen hikemi üsluba dair beyit örneklerine de rastlanmaktadır. Fakat genele nazaran oldukça azdır.

Sade bir dil hassasiyeti, vezin kullanımındaki başarı, söyleyişteki güzellik, anlam ve hayal dünyasının yüzeyselliği gibi hususlar dikkate alındığında, çalışmaya konu olan gazelerin, Bâkî ile zirveyi gören klasik üslubun başarılı örneklerinden olduğu söylenilebilir. Bu başarılı gazellerin sahip ya da sahiplerinin ise ilerleyen zamanlarda yapılacak çalışmalarla, şüpheye mahal vermeyecek bir şekilde ortaya konulabilmesi en büyük temennimizdir.

Etik Kurul İzni	<i>Bu çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir. Yaşayan hiçbir canlı (insan ve hayvan) üzerinde araştırma yapılmamıştır. Makale edebiyat sahasına aittir.</i>
Çatışma Beyanı	<i>Makalenin yazarları, bu çalışma ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar çatışması olmadığını ve yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder.</i>
Destek ve Teşekkür	<i>Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.</i>

Kaynaklar

- Abdurrahman Hibrî, *Ensü'l-müsâmirîn*, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, No: TY451.
- Açıkgöz, N. (2017). *Riyâzû'ş-şu'arâ (tezkiiretü'ş-şu'arâ)*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/54137,540229-riyazu39s-suarapdfpdf.pdf?0>.
- Adıgüzel, N. & Gündoğdu, R. (2014). *Ahmed Bâdî Efendi riyâz-ı belde-i Edirne 20. yüzyıla kadar Osmanlı Edirne'si* (C. II/II, s. 1682). Trakya Üniversitesi Yayını.
- Akbayar, N. & Kahraman, S. A. (1996). *Mehmed Süreyya sicill-i Osmanî Osmanlı ünlüleri* (C. II, s. 372). Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Aksoyak, İ. H. (2015, 11 Ocak). Beyâzî Mehmed Bey, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/beyazi-mehmed-bey>.
- Canım, R. (1995). *Edirne şairleri*. Akçağ Yayınları.
- Cunbur, M. (2002). Beyâzî. *Türk dünyası ortak edebiyatı Türk dünyası edebiyatçıları ansiklopedisi* (C. II, s. 257) Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Durmuş, T. I. (2020, 16 Ocak). Beyâzî Mehmed Çelebi, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/beyazi-mehmed-celebi>.
- Dilçin, C. (2016). *Örneklerle Türk şiir bilgisi* (11. baskı), Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Efe, Z. (2019). 16. yüzyıl divan şairi Hâtemî ve Dîvânçesi. *Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 8 (20), 114-150. DOI: <http://dx.doi.org/10.25068/dedekorkut308>.
- Ekinci, R. (2018). *Vekâyi'u'l-fuzalâ Şeyhî'nin şakâ'ik zeyli* (C. I, s. 390-391). Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Ergun, S. N. (1939). *Türk şairleri* (C. II, s. 836-838). Bozkurt Basımevi.
- Götz, M. (1968). *Verzeichnis der Orientalischen Handschriften in Deutschland. Türkische Handschriften, Band XIII, 2*. Franz Steiner Verlag GmbH.
- Gürbüz, M. (2018). *Sultân-ı hûbâna münâsib eş'âr*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/58582,sultan-i-hubana--munasib-esarpdf.pdf?0>.
- İlgürel, M. (1995). Ensü'l-Müsâmirîn. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C. XI. s. 243-244). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- İpekten, H., İsen, M., Toparlı, R., Okçu, N., Karabey, T., (1988). *Tezkirelere göre divan edebiyatı isimler sözlüğü*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

- Kalyon, A. (2011). Peşteli Hisâli Metâliü'n-nezâ'ir (II. cilt) inceleme-metin (Tez No. 298265) [Doktora tezi, Gazi Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>.
- Kaplan, O. & Kıyçak, Ö. (2021). Berlin Devlet Kütüphanesi (Staatsbibliothek Zu Berlin), Ms. Or. Oct. 3652 numarada kayıtlı şiir mecmuasının Mestap'a göre tasnifi. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 5, 1-175.
- Kaya, B. (2003). *Hisâli hayatı-eserleri ve Metâliü'n-nezâir adlı eserinin birinci cildi (inceleme-metin)* (Tez No. 140110) [Doktora tezi, Gazi Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>.
- Kayabaşı, B. (1997). *Kâf-zâde Fâ'izi'nin zübdetü'l-eş'ârî* (Tez No. 62399) [Doktora tezi, İnönü Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>.
- Komisyon. (1977). Beyâzî. *Türk dili ve edebiyatı ansiklopedisi* (C. I, s. 419). Dergah Yayınları.
- Köksal, M. F. (2020). Berlin Devlet Kütüphanesinde XVI. yüzyılda derlenmiş kıymetli bir mecmua: "mecmû'a-i nezâyir". *KÜLTÜRK Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 1, 49-71.
- Kurnaz, C. & Tatçı, M. (2001). *Mehmet Nâil Tuman tuhfe-i Nâilî divân şâirlerinin muhtasar biyografileri*. (C. I. s. 113). Bizim Büro Yayınları.
- Mecmû'a-i Nezâ'ir*. Berlin Devlet Kütüphanesi (Staatsbibliothek Zu Berlin) Ms. or. oct. 3652.
- Oğuz, F. S. K., Koncu, H., Çakar, M. (2017). *Kâfile-i şu'arâ Mehmed Tevfik*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56163,mehmed-tevfik-kafile-i-su39arapdf.pdf?0>.
- Özcan, A. (1989). *Şeyhi Mehmed Efendi şakaik-i nu'maniye ve zeyilleri vekâyiü'l-fudalâ* (C. III. s. 90). Çağrı Yayınları.
- Saraç, M. A. Y. (2011). *Klâsik edebiyat bilgisi biçim-ölçü-kafiye* (4. baskı), Gökkuşbuca Yayınları.
- Solmaz, S. (2005). *Ahdî ve gülşen-i şu'arâsı inceleme-metin*. Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Sungurhan, A. (2017). *Kinalizâde Hasan Çelebi tezkiretü'ş-şu'arâ*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55834,kinalizade-hasan-celebipdf.pdf?0>.
- Şemseddin Sâmî (1306). *Kâmûsu'l a'lâm* (C. II, s. 1422). Mihran Matbaası.
- Taş, H. (2008). "Klasik Türk Şiirinde Türkçe Sözcüklerde Med", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 19, 143-156.
- Zavotçu, G. (2009). *Rıza tezkiresi (inceleme-metin)*. Sahhaflar Kitap Sarayı.